MARCU MIHAIL DELEANU

PROFESORUL

Profesorul Gheorghe Ivănescu a venit la Facultatea de Filologie din Timişoara în toamna lui 1962. Nu ştiu ce cursuri a început atunci la alte serii de studenţi, dar la anul nostru, al cincilea, a susţinut un seminar facultativ de limbă spaniolă şi cursul de lingvistică indoeuropeană. Le-am frecventat câţiva colegi de la cele două grupe ale secţiei română-germană, studenţi dintre care peste un an, în 1963, profesorul şi-a ales colaboratorii cu care a înfiinţat Sectorul de lingvistică al Filialei din Timişoara a Academiei Române.

1. Cursul de lingvistică indoeuropeană a început la 1 octombrie 1962. Se ţinea de la ora 16 într-o săliţă de la etajul al doilea din vechiul (primul) corp de clădire al Institutului de Pedagogie de cinci ani, devenit Universitatea din Timişoara chiar în acea toamnă universitară. Profesorul remarca faptul că indoeuropenistica românească este aproape inexistentă: „*poporul român nu a contribuit cu nimic la elucidarea acestor probleme*". Era primul curs de indoeuropenistică din Transilvania şi Banat: „*urmez pe Valaori cu completări*" aduse la zi.[1] Valaori n-a avut elevi, de vreme ce Graur „*nu se recunoaşte elevul său*", iar N. Marinescu „*n-a avut aptitudini de creaţie lingvistică*".[2] Profesorul citează, în acest sens, pe J. Vendryes, care, evocându-l pe A. Meillet (în 1938), spunea că „*un profesor nu poate crea şcoală decât dacă are vederi personale. Altfel, se creează numai adepţi pasionaţi de cercetarea amănuntului*".

2. În primul curs a vorbit şi despre limba ţigănească, de origine neoindiană, coborâtoare din sanscrită. Polonezul Lesny a dovedit că „*ţiganii lor sunt urmaşii tribului dom>rom*". În primul meu an de învăţământ (1963-1964) în Cartierul Lend al Reşiţei, la Şcoala Generală nr. 4, cu elevi în majoritate ţigani, am încercat să le studiez

BDD-A28382 © 2017 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 02:32:01 UTC)

limba. Am înregistrat, transcris, tradus, dactilografiat cântece şi basme ţigăneşti de la eleva Malvina, texte la care am adăugat colinde, fragmente de limbă din Boiu (judeţul Mureş) şi Becichereul Mic (judeţul Timiş). Aflând de aceste preocupări, profesorul G. Ivănescu mi-a împrumutat o culegere bilingvă de texte ţigăneşti tipărită la Bucureşti în 1878 şi un dicţionar ţigănesc-rusesc apărut la Moscova în 1938, întrebându-mă, retoric: *Citeşti ruseşte, nu?*, ca şi cum nici nu s-ar pune problema necunoaşterii limbii ruse. Această încredere desăvârşită în capacitatea şi deprinderile de cercetare ale colaboratorilor tineri, în cunoştinţele lor de specialitate, m-a speriat nu doar în acel moment, determinându-mă, printre alte motive, să plec de la Sectorul de lingvistică, refuzând astfel să devin un mic/mare funcţionar academic. Gestul meu îl consider, acum, nu o trădare, ci un omagiu adus profesorului G. Ivănescu, în preajma căruia, oricât aş fi rămas, nu m-aş fi putut ridica la nivelul încrederii investite în mine. I-am fost şi îi sunt recunoscător, după cum am mai scris, pentru că, singurul dintre profesorii mei, m-a vrut şi m-a adus la Timişoara.

3. Prelegerea **despre limba traco-dacică** s-a ţinut la 24 dec. 1962 (în ajunul Crăciunului – pentru studenţii de azi). Recitindu-l, remarc observaţii critice pertinente ale profesorului la adresa lingviştilor, oricât de importanţi, din domeniu. Astfel, vorbindu-ne despre *Die alten Thraker*, îi recunoştea lui W. Tomaschek meritul de a studia elemente trace în legătură cu celtica, iranica etc.; a încercat să introducă limba română în locul tracei, în lanţul comparativ al limbilor indoeuropene. Dar nu a stabilit legi lingvistice, iar „*lucrarea lui nu are un capitol consacrat transformărilor fonetice. A respectat anumite reguli care erau în capul lui*". Pentru Tomaschek traca era o limbă satem, numele *Decebalus* constituind o excepţie (prin păstrarea lui *k*, nedevenit *s*): *Dece* e înrudit cu lat. *deco,-oris* „onoare, glorie", iar *balam* „putere" e înrudit cu *balen* „rege": „*Unii zic că e regele dacilor*".

4. Şi alţi reprezentanţi de seamă ai lingvisticii indoeuropene sunt priviţi cu ochi critic. Când ne-a prezentat cartea lui W. Porzig: *Die Gliederung des indogermanischen Sprachgebietes* a încheiat astfel: „*Vom obiecta lui Porzig că, punând migraţia unor popoare*

BDD-A28382 © 2017 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 02:32:01 UTC)

indoeuropene spre est abia pe la mijlocul mileniului IV şi fixând tot atunci africatizarea explozivelor labiale, a falsificat tabloul dialectal al indoeuropenei primitive. Aceste procese lingvistice sau istorice trebuie mutate cu mult mai sus. […] Autorul, socotind acest fenomen tardiv, a separat prea mult pe tohari, hitiți şi pe greci de limbile centum". (*Curs 11* din 10 dec. 1962). Deşi în curs ne-a vorbit despre W. Porzig pe aproape patru pagini, în tratatul din 1981 îi rezervă doar câteva rânduri, printre *indoeuropeniştii idealişti* din Germania şi Elveția: „*Walter Porzig, specialist în greacă, care s-a pasionat însă şi de lingvistica generală, şi de problemele limbii primitive, în primul rând de problema dialectelor acestei limbi*".[3] Prezentând opinia preluată de Porzig de la alții despre patria primitivă a toharilor (între Nipru şi Ural), adaugă: „*Eu susțin că patria toharică a fost între Nipru şi Ural numai în ultima vreme a indoeuropenei primitive. La începutul ei au trebuit să locuiască lângă germani*".

5. Profesorul G. Ivănescu îl adnota şi pe savantul bulgar Vladimir Georgiev, pe care, de altfel, îl aprecia, considerându-l „*un fel de Hâjdău*[4] *al epocii noastre*", dar care „*ar fi trebuit să nu considere imediat elementele indoeuropene străine de greacă ca de origine pelasgică. O cercetare amănunțită a lexicului grecesc de împrumut trebuie făcută din nou ținând seama de aceste puncte de vedere privind metoda. Teza lui Georgiev despre caracterul indoeuropean al populației pregreceşti e în dezacord cu cercetările arheologice şi istorice, pe care el le ignorează, deşi ele sunt baza cea mai temeinică pentru rezolvarea problemei*." (*Curs 14* din 7 ian. 1963). În alt curs arătase că Georgiev „*urcă prea sus în timp limba indoeuropeană primitivă, desfacerea ei în dialectele primitive, în mileniul IV sau III î.e.n*." În acest timp populația indoeuropeană primitivă încă nu era desfăcută în neamuri. Georgiev „*nu ține seama de arheologie*." (*Curs 11* din 10 dec. 1962). De fapt, profesorul ne prezenta opinii din lucrări în curs de elaborare, după cum demonstrează articolul *Teoria lui Vladimir Georgiev despre limba traco-dacă* şi *recenzia* cărții apărute la Moscova în 1958 (vezi *AUT*, II, 1964). În recenzie amplifică discutarea critică a operei savantului bulgar, arătând însă că argumentele lingvistice „*caută să le susțină şi cu fapte arheologice*" (281). Sinteza opiniilor referitoare la teoriile şi

BDD-A28382 © 2017 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 02:32:01 UTC)

activitatea lui Vladimir Georgiev o găsim în *Gramatica comparată a limbilor indoeuropene*, p. 119-124.

6. Despre Giacomo Devoto am notat la curs doar faptul că reprezintă şcoala neolingvistică indoeuropeană. El şi Antonio Pagliaro „*şi-au creat poziţii personale inspirate, în parte, din filosofia idealistă italiană*." (*Curs 6* din 5 nov. 1962). Cartea lui Devoto, *Origini indoeuropee*, 1962, e recenzată în *AUT*, IV, 1966, p. 290-295, iar în *Gramatica…* din 1981 am remarcat un pasaj care ilustrează acel alt fel de a se exprima al profesorului: Devoto „*a admis* (*comunicare orală făcută mie în 1938* – s.n.) *teoria lui A. Meillet despre ariile centum ca arii marginale şi aria satem ca arie centrală. El susţinea de pe atunci caracterul centum al limbii trace […] cf. antroponimul Dekebalos, care prezintă un tratament centum al palatalei * k•*" (114).

7. Alteori, ne recomandă câte un studiu al dânsului despre fenomenul lingvistic discutat la curs. Când ne-a vorbit despre opera de bază a lui Georg Curtius, *Grundzüge der griechischen Etymologie* (1858-1862), în care autorul „*a adus puţine idei generale noi, printre care noţiunea de aspect verbal, existentă până atunci în gramatica limbilor slave*", a citat un articol al său despre aspectul verbal (*Curs 2* din 8 oct. 1962); l-am regăsit în lista *Lucrările ştiinţifice*, la poziţia 66/1957: *Le temps, l'aspect et la durée de l'action dans les langues indo-européennes,* în „Mélanges linguistiques" publiés à l'occasion du Congrès international des linguistes à Oslo, du 5 au 9 août 1957, Bucureşti, p. 23-61.

8. Cursul era completat cu un seminar de limbă sanscrită, ţinut din când în când, pentru că, de obicei, prelegerea se prelungea şi alterna, cred, cu cel de limba spaniolă. În primul seminar de sanscrită de la care am notiţe (29 oct. 1962) ne-a predat *vocalele* în interiorul cuvântului, la al doilea *combinarea consonantelor*, apoi *alternanţele vocalice, fenomenul Samdhi* (schimbarea sunetelor în propoziţie şi în interiorul cuvântului), excepţii şi cazuri speciale, încheind cu *declinarea* (după *Cursul 11*).

9. Prelegerile de lingvistică indoeuropeană de la care am păstrat notiţele reprezintă forma iniţială a cursului ţinut la Facultatea de Filologie din Timişoara în perioada 1962-1969, după expunerile din

BDD-A28382 © 2017 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 02:32:01 UTC)

1947-1948 de la Iaşi. Pentru metoda de lucru şi pentru evoluţia concepţiilor profesorului G. Ivănescu în domeniu ar fi interesant de comparat această primă variantă cu cea din 1969 şi cu *manualul* publicat în 1981, în care, spune profesorul, a reprodus „*câteodată fără mari modificări unele expuneri mai vechi de istoria lingvisticii generale, indoeuropene şi romanice*" făcute la Universitatea din Timişoara şi din Iaşi[5], în perioadele menţionate mai sus. Spre exemplu, despre cartea lui Valaori, după care se ghidase în primul an al cursului de la Timişoara, susţine că „*are calităţi deosebite*".[6]

10. Gramatica comparată a limbilor indoeuropene, scrisă pornind de la cursul lui Th. Simenschy din 1939-1940, ilustrează nu doar competenţa remarcabilă în domeniu, ci şi deontologia cercetării ştiinţifice a profesorului. Din respect pentru coautor, evidenţiază scrupulos, cu iniţialele G.I., părţile tratatului, capitolele, subcapitolele şi paragrafele redactate de dânsul. *Cuprins*-ul „manualului" este şi un exemplu pentru modul în care detaliază conţinutul cărţii, venind în sprijinul cititorului. Aceeaşi formulă de întocmire a cuprinsului (pe 18 pagini!) o foloseşte şi în *Istoria limbii române*, cu rezumatul fiecărui paragraf, suplinind astfel absenţa indicelui tematic. În volumul *Problemele capitale ale vechii române literare* din 1948 procedeul apare în corpul lucrării, la început de capitol.

11. Cele două tratate ilustrează obiceiul profesorului de a corecta şi completa textul chiar în timpul tipăririi. Ultimele 28 de pagini ale cărţii din 1948 au titlul *Adăugiri şi îndreptări*, continuate cu *Alte îndreptări şi adăugiri* pe coperta a treia, prilejuite de faptul că tipărirea a durat un an şi jumătate: „*Din pricini pe care nu le mai arăt, lucrarea n-a putut apărea în forma pe care am dorit-o. O mulţime de neglijenţe de exprimare şi unele erori sau lipsuri, prezente în redacţia mai veche, din 1945, au rămas şi acum, iar la tipărire s-au strecurat multe erori. Sper că, fiind conştient eu însumi de aceste fapte, critica nu mă va judeca prea aspru pentru ele şi va avea în vedere contribuţiile pe care le aduc.* […] *Aici vor urma o serie de adăogiri (!) şi îndreptări care îmbunătăţesc sensibil textul*". (385). În *Istoria limbii române*, primele trei pagini de *Adăugiri* (741-743) lămuresc etimologiile hidronimelor *Siret* şi *Prut*, corectând cele susţinute în alt loc: „*Când am scris acest paragraf eram cu totul sub*

BDD-A28382 © 2017 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 02:32:01 UTC)

influența teoriei curente în lumea lingviştilor români şi străini, conform căreia hidronimul românesc este un împrumut de la acele triburi slave de răsărit din care se va naşte mai târziu poporul ucrainean". (741).

12. Despre rigoarea redactării până în ultimul moment a cărților predate editurilor mărturiseşte şi un apropiat colaborator din Iaşi al profesorului: sumarul unui volum a fost „*remaniat de G. Ivănescu de mai multe ori* […] *urma, cu exigența sa binecunoscută, să perfecteze textul, chiar în procesul tipăririi, aşa cum procedase şi în cazul* Istoriei limbii române".[7]

NOTE

1. Iuliu Valaori, *Elemente de lingvistică comparată indoeuropeană*, Bucureşti, 1924.
2. În tratatul din 1981 (vezi *infra*, nota 3) N. Marinescu este citat ca autor al mai multor studii de lingvistică indoeuropeană, dintre care cel mai întins este *Lachen und Weinen in den indogermanischen Sprachen*, Bucureşti, 1943.
3. Th. Simenschy, G. Ivănescu, *Gramatica comparată a limbii indoeuropene*, Bucureşti, EDP, 1981, p. 97; vezi şi p. 105: în *epoca structuralismului*, unii reprezentanți idealişti ai lingvisticii indoeuropene, „*ca W. Porzig, au aderat în cele din urmă la unele curente lingvistice noi, ca neolingvistica şi structuralismul, chiar generativismul* …".
4. Rememorând cursurile de indoeuropeană îmi sună în ureche pronunțarea apăsată a profesorului: *Hâjdău*, cu binecunoscuta-i „bază articulatorie" şi cu un uşor accent polemic față de *Hasdeu*.
5. *Gramatica comparată a limbilor indoeuropene*, p. 3 (*Prefață*).
6. *Ibidem*; vezi şi p. 94-95.
7. Al. Andriescu, *Nota editorului*, în: G. Ivănescu, *Studii de istoria limbii române literare*, Iaşi, Junimea, 1989, p. V.

BDD-A28382 © 2017 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.169 (2026-11-07 02:32:01 UTC)